

DE GEBOORTE VAN NEW YORK

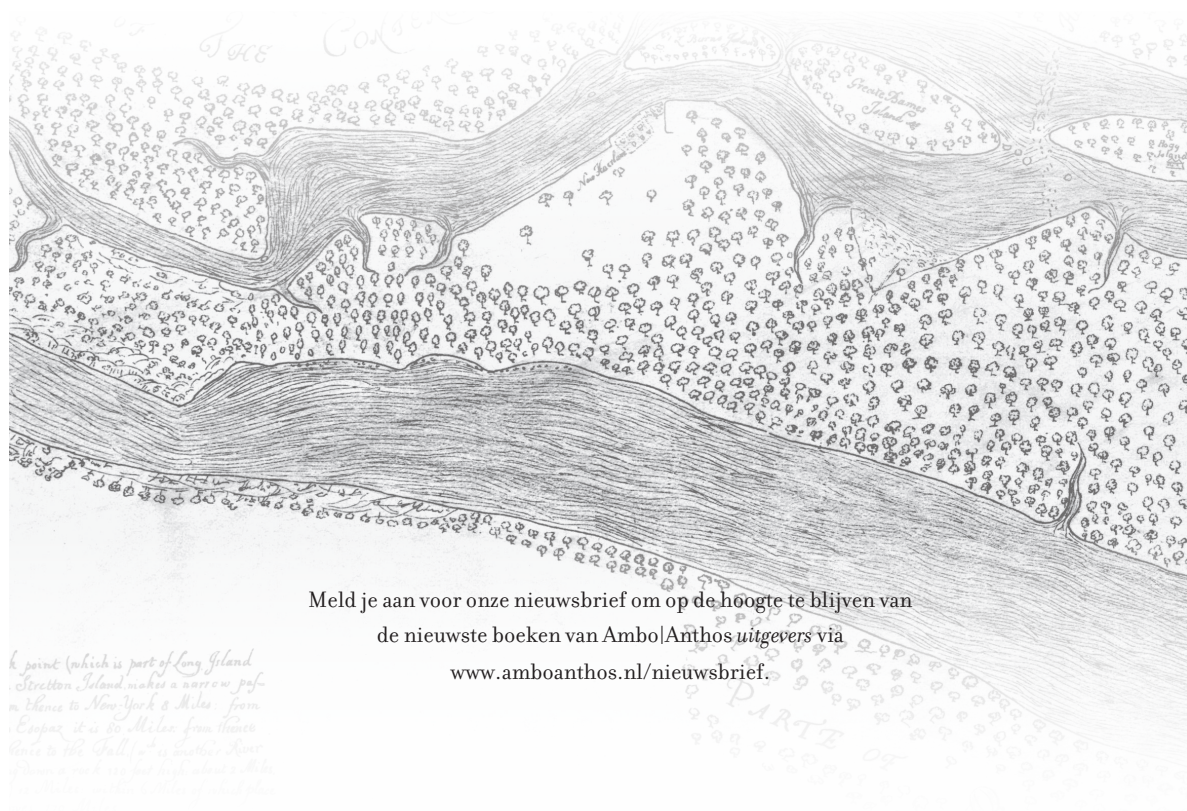
Van Russell Shorto verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos uitgevers

Amsterdam (herziene editie 2024)

Lied der Revolutie

Nieuw Amsterdam

Pater familias

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via

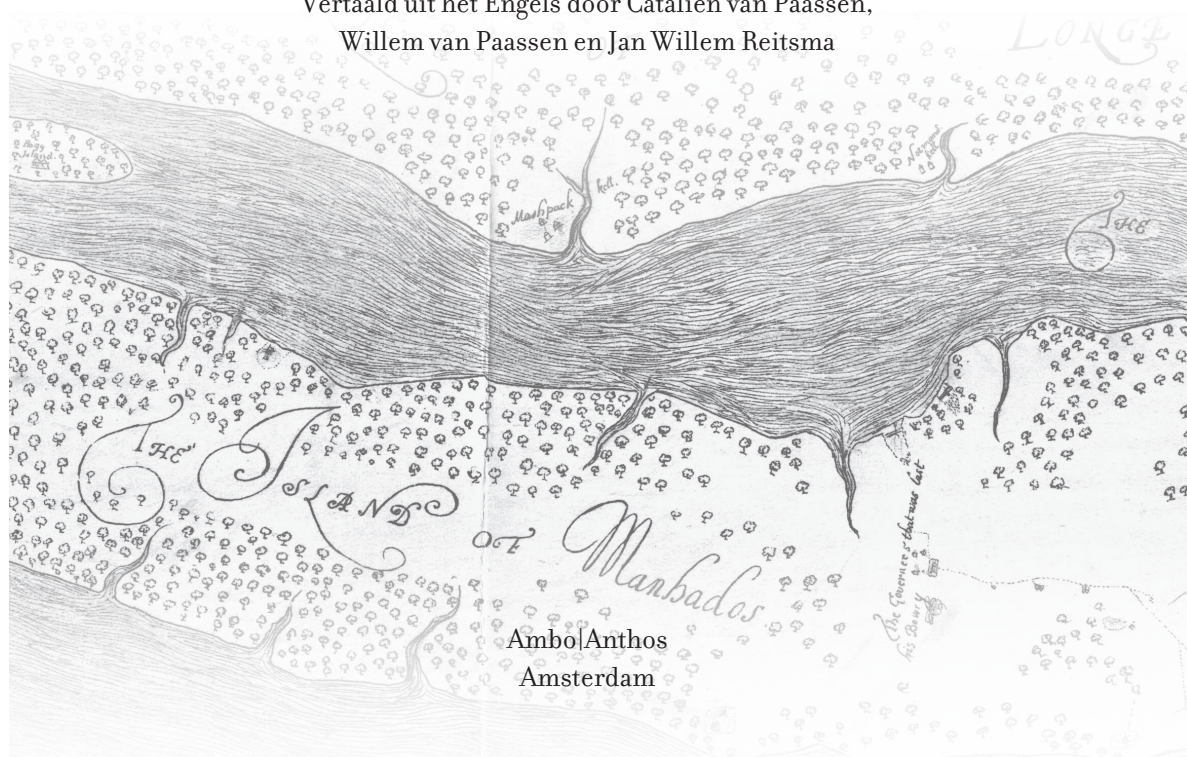
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Russell Shorto

DE GEBOORTE VAN NEW YORK

Hoe het Nederlandse Manhattan
in Engelse handen kwam

Vertaald uit het Engels door Catalien van Paassen,
Willem van Paassen en Jan Willem Reitsma

ISBN 978 90 263 5664 3

© 2025 Russell Shorto

© 2025 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers, Amsterdam en
Catalien van Paassen, Willem van Paassen en Jan Willem Reitsma

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

Oorspronkelijke titel *Taking Manhattan. The Extraordinary
Events that Created New York and Shaped America*

Oorspronkelijke uitgever W.W. Norton & Company

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie © Len Tantillo

Foto auteur © Izzy Watson

Ambo|Anthos *uitgevers* vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke hulpbronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Inhoud

PROLOOG

Het uitzicht vanaf de bergtop 14

I IN DE GEVECHTSHOUDING 26

- 1 De aanvaller 29
- 2 De verdediger 39
- 3 Vijandige wateren 59
- 4 De fout van Stuyvesant 67

II VESTIGING EN BALLINGSCHAP 76

- 5 Konijnen op een mierenhoop 79
- 6 De wegbereider 91
- 7 De banneling 117
- 8 Dorothea Angola 135
- 9 Londen tijdens de Restauratie 155

III EEN PARTIJ SCHAAK 178

- 10 Tegenhanger 181
- 11 Gravesend 190
- 12 De alchemist 197

- 13 De delegatie 216
- 14 Het vergieten van christelijk bloed 224
- 15 Witte vlag 236
- 16 'De stad Manhatans' 249

IV DE UITVINDING 266

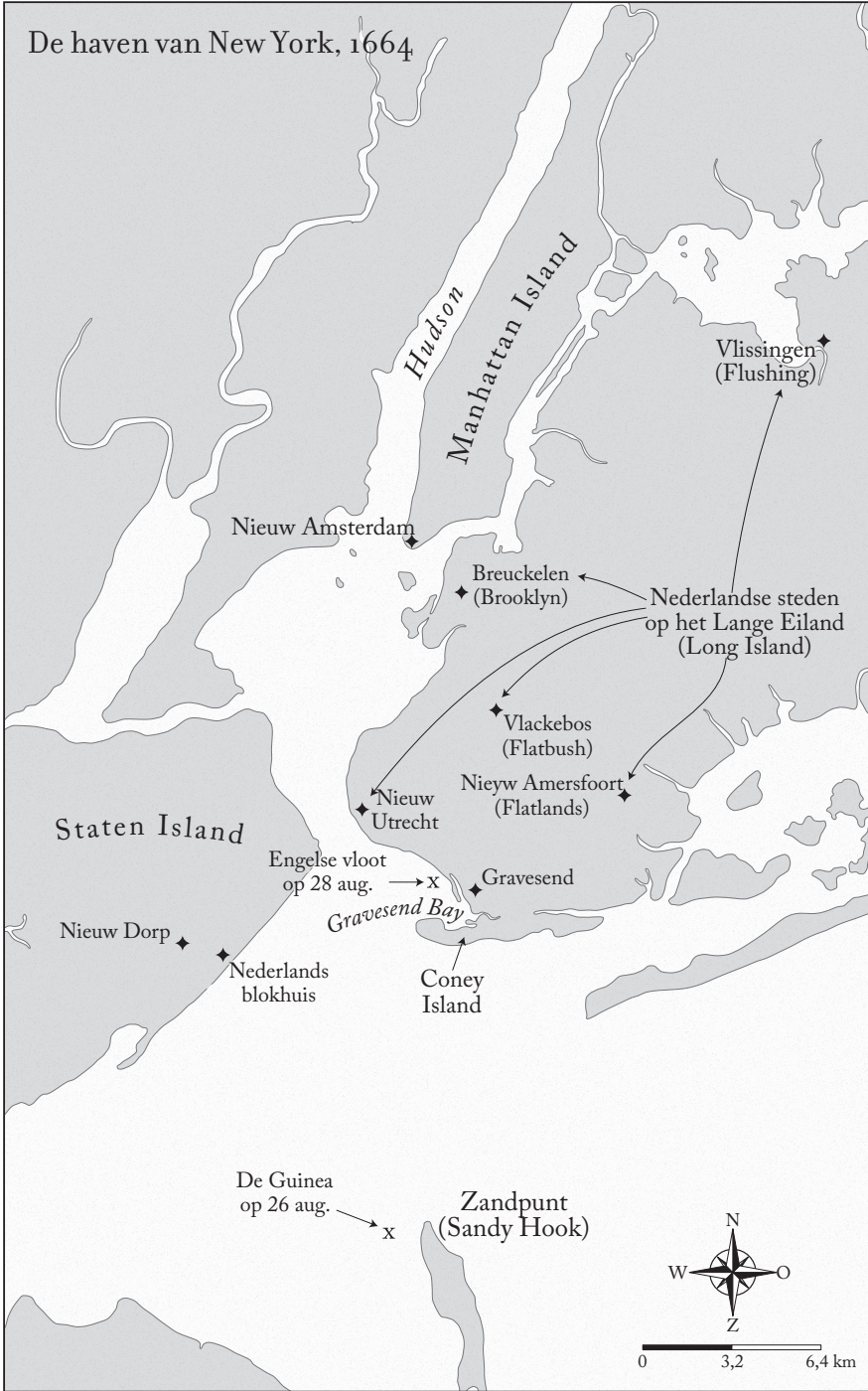
- 17 Engels blijven 269
- 18 Fusie 280
- 19 Going Dutch 296
- 20 Het mysterie 310

Dankwoord 319

Selectieve bibliografie 322

Illustratieverantwoording 332

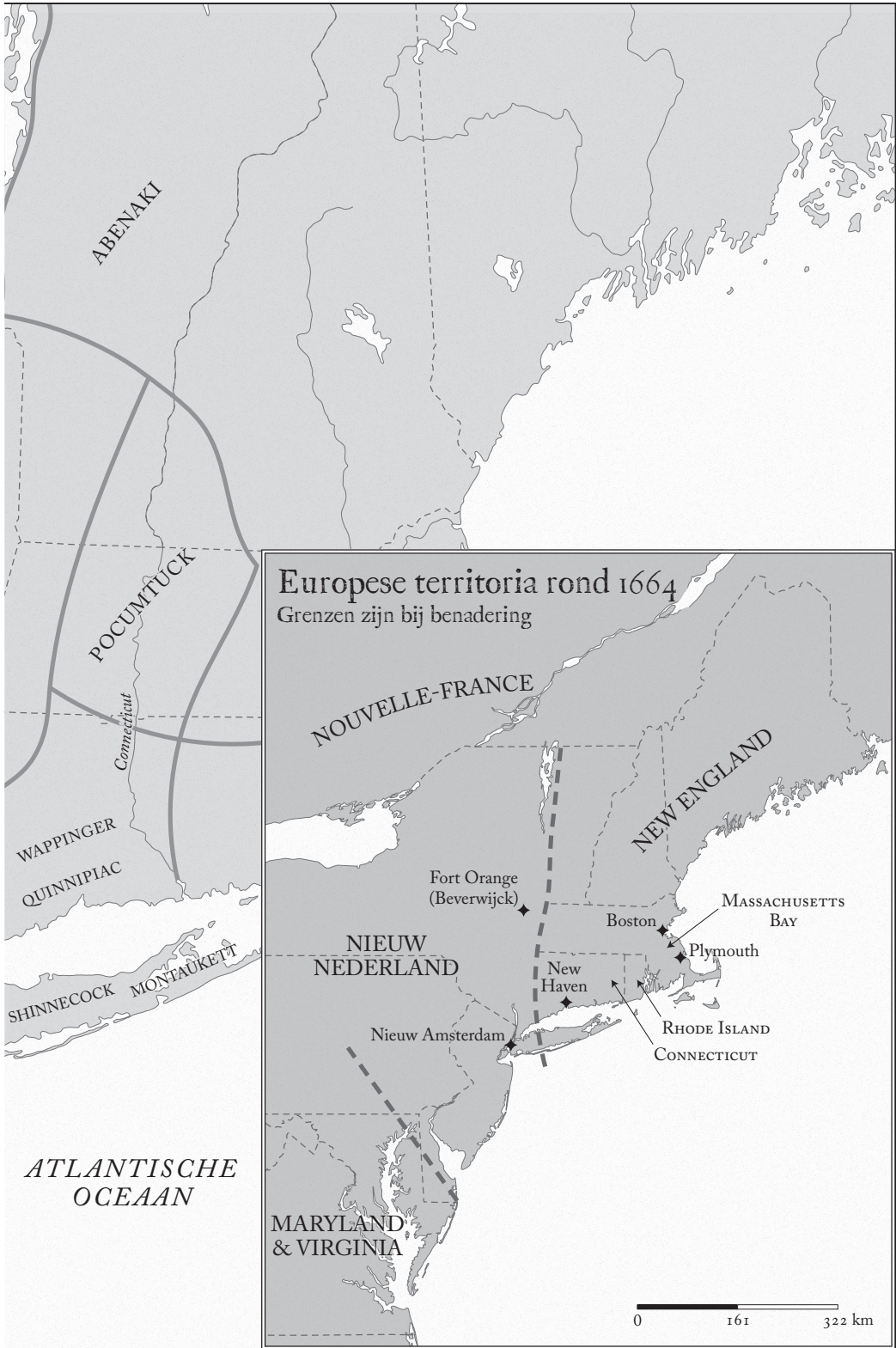
Noten 333

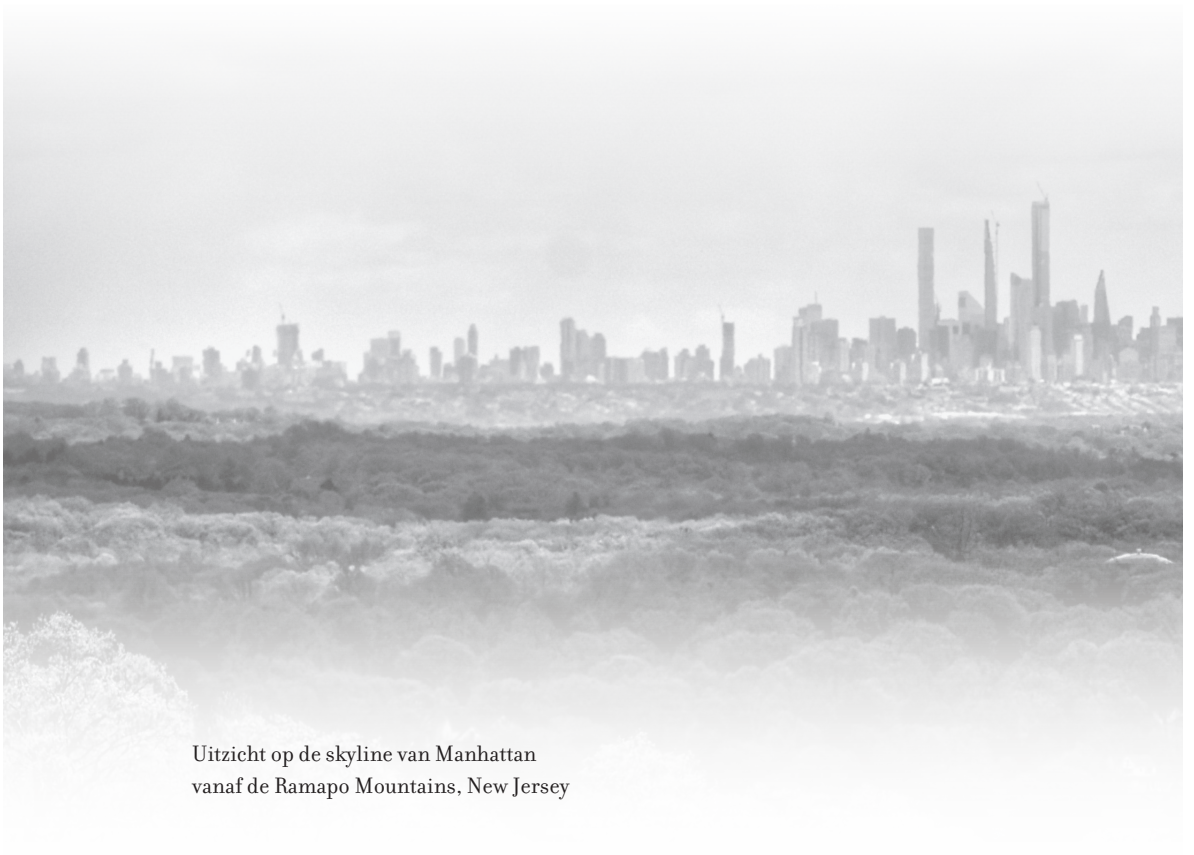

Territoria van inheemse Amerikaanse volkeren in de 17e eeuw

Grenzen zijn bij benadering

Uitzicht op de skyline van Manhattan
vanaf de Ramapo Mountains, New Jersey

PROLOOG

HET UITZICHT VANAF
DE BERGTOP

Het gebouw is zo piepklein dat ik er bij mijn eerste poging voorbijrijd, ondanks de nauwgezette aanwijzingen van mijn gps. Als ik de deur open, bevind ik me in een cannabidiolwinkel. De ene muur is bedekt met zelfjes en etherische oliën, de andere met potjes vol wietsnoepjes. Uit onzichtbare speakers klinkt harde muziek. Van Morrison deelt de lege ruimte mede dat het een prachtige avond voor een maandans is.

Achter de winkel is een kamertje waar vier verweerde luie stoelen staan. Uitgestrekt op twee daarvan, turend op zijn mobieltje, ligt chieft Vincent Mann, de gekozen en erfelijk leider van de Turtle Clan van de Ramapough Lunaape-natie, een van meerdere groepen van het Lenapevolk, waarvan het territorium zich minstens zes eeuwen voor de komst van de Europeanen uitstreckte over een groot deel van de oostkust van de Verenigde Staten.* Het voorouderlijke land van de Ramapough-groep is schitterend gelegen – vanaf sommige plekken in deze grillige Ramapo Mountains in het noorden van New Jersey kun je in de verte de skyline van Manhattan zien – maar slechts een klein deel ervan is nog steeds in hun bezit.

Mann is vijfenvijftig jaar, gebouwd als een voormalige American-footballspeler, draagt een korte broek en een T-shirt op deze warme zomerdag en heeft een kralenchoker om zijn hals. Zijn zilvergrijze haar is kortgeknipt. Ik ben gekomen in de hoop een beetje inzicht te krijgen dat

* Er zijn vele namen voor de inheemse volkeren in deze streek, waaronder Lenape, Munsee, Munsee Lenape, Lenni Lenape en Delaware. Hoewel de naam Lenape in de zeventiende eeuw maar zelden werd gebruikt, houd ik die in dit boek aan omdat veel groepen daar tegenwoordig de voorkeur aan geven.

me kan helpen om het verre verleden te verbinden met het heden. Hij gebaart me te gaan zitten en begint bijna zonder aansporing te spreken, met een gruizig gemompel waarmee hij Van Morrison niet weet te overstemmen.² Hij zwijgt en kijkt met een grimas naar het plafond. 'Hé, Alexa, ophouden!'

Hij steekt opnieuw van wal en spreekt vervolgens drieënhalf uur lang. Hij trakteert me op een eeuwenlange litanie van misstanden. Hij noemt veldslagen en verbroken verdragen uit de zeventiende eeuw. Hij weet hoeveel leden van het Lenape- volk in 1643 zijn gedood tijdens een slachtpartij in wat nu Jersey City is. Je kunt van zijn gezicht en lijf aflezen dat die geschiedenis aan hem vreet: in de loop van tientallen jaren heeft hij zichzelf veranderd in een wezen dat ten doel heeft te protesteren tegen onrechtvaardigheid.

Op een bepaald moment verschijnt zijn vrouw, Michaeline Picaro, die veel weet over de Turtle Clan. Samen drijven ze een boerderij die de winkel van plantaardige middeltjes voorziet en zetten ze zich in voor projecten van milieurechtvaardigheid in hun gemeenschap van zo'n vijfduizend mensen, van wie er velen onder de armoedegrens leven. Ze volgt ook een opleiding tot verpleegkundige. Globaal gezegd zijn ze allebei betrokken bij activiteiten die de genezing onder hun mensen bevorderen. De meest recente misstand heeft te maken met industriële vervuiling uit de jaren 1960, waarbij delen van hun grond zijn overspoeld met giftige afvalstoffen. Mann en Picaro vertellen me dat ze tientallen begrafenissen hebben bijgewoond van vrienden en familieleden die aan een of andere vorm van kanker zijn gestorven. Een rechtszaak leidde tot een omvangrijke uitbetaling, maar het geld maakte alles alleen maar erger. 'Twee derde ervan ging naar het advocatenkantoor,' vertelde Chief Mann. 'Een derde werd verdeeld over een stuk of zeventienhonderd mensen. Als je niet tekent, krijg je helemaal niets, zeiden de juristen.'

Ik denk dat de meeste Amerikanen ervan uitgaan dat het inheemse volk dat erom bekendstaat dat het eeuwen geleden het eiland Manhattan aan de Nederlanders heeft 'verkocht', voor messen en pannen ter waarde van 24 dollar, tot het verre verleden behoort; dat die mensen zijn uitgemoord, bezweken aan ziekten die de Europeanen hadden meegebracht of verdronken in de golven Europese immigranten. Ja, dat is allemaal gebeurd, maar de inheemse groepen uit deze streek bestaan

nog steeds. Met behulp van verdragen en oplichterij werden ze opgesplitst, en velen van hen werden verdrongen of uitgekocht, of ze paktten hun spullen en vertrokken naar Oklahoma, Kansas, Delaware en Ontario. Maar anderen zijn nooit weggegaan. ‘We bestaan nog steeds,’ vertelde Picaro me, ‘op maar 48 kilometer van de plek waar we al die jaren geleden zaten.’

Het is een aantrekkelijke gedachte, waar een historicus die iets duidelijk wil maken over historisch onrecht naar kan grijpen: dat afstammelingen van de mensen die Manhattan zijn kwijtgeraakt – die aan het kortste eind trokken tijdens misschien wel de grootste en meest iconische zwendel uit de geschiedenis – vier eeuwen later nog steeds een onzeker bestaan leiden, bijna letterlijk in de schaduw van de wolkenkrabbers. Eerlijk gezegd weet niemand precies welke inheemse stam aan die gebeurtenis heeft deelgenomen, laat staan welke van de huidige Lenape-groepen daarvan afstamt, als dat al zo is. Het US Bureau of Indian Affairs erkent de Ramapough niet eens als stam, ook al doet de staat New Jersey dat wel. Het gebrek aan erkenning door de federale overheid heeft te maken met hun complexe afstamming, maar ook met een intensieve lastercampagne die Donald Trump in de jaren 1990 voerde om zijn casino’s in Atlantic City te beschermen tegen gevreesde concurrentie van inheemse stammen in de toekomst.³ Om hun claim op legitimiteit te onderbouwen hebben de Ramapough onderzoekers ingeschakeld, die uitvoerige stambomen hebben gebouwd die hen met het verleden verbinden, en ze hebben ook hun eigen orale traditie. Mann vertelt me dat hij zijn afstamming kan terugvoeren tot Katonah, een legendarische *sachem* of opperhoofd uit de zeventiende eeuw.

Mijn doel is echter niet om afstammelingen te vinden van de inheemse mensen die Manhattan voor een habbekrats hebben verkocht, maar om aan het begin van dit boek een algemener, misschien voor de hand liggend maar toch belangrijk punt te maken: dat de inheemse bewoners van dit continent er nog steeds zijn. In de eenentwintigste eeuw maakt inheems Amerika deel uit van het weefsel van de Verenigde Staten. Sterker nog, de stad New York huisvest het hoogste aantal inheemse Amerikanen in de Verenigde Staten: 180.000 mensen, verspreid over de vijf wijken, veel meer dan er in elk van de ongeveer 326 reservaten in de Verenigde Staten wonen.⁴

Tegenwoordig zijn we ons meer bewust dan ooit van het onrecht dat Amerika inheemse mensen heeft aangedaan. De verovering van het eiland Manhattan door de Nederlanders in 1626 is het ultieme symbool van dat onrecht. Het was niet de allereerste onteigening door Europeanen, maar het is beslist een van de schokkendste voorbeelden ervan.

Die gebeurtenis is niet het hoofdonderwerp van dit boek. Het verhaal op deze bladzijden gaat over de tweede verovering van Manhattan, die 38 jaar later plaatsvond, toen de Engelsen het de Nederlanders afhandig maakten, wat leidde tot het ontstaan van New York. De eerste verovering van het eiland is wel een belangrijk onderdeel van dit verhaal. Gedurende de hele Nederlandse periode waren de inheemse volkeren in de streek permanent en sterk aanwezig. Ze speelden een belangrijke rol tijdens de confrontatie tussen de Engelsen en de Nederlanders. En het onrecht dat de eerste verovering van Manhattan was, maakt in onze tijd nog steeds deel uit van de Amerikaanse realiteit. Het uitzicht vanaf de bergtop in New Jersey – het contrast tussen de verarmde tribale gemeenschap en de machtige, rijke stad – herinnert ons eraan dat we het onrecht waarop het Amerikaanse experiment berust niet hebben verwerkt. Zoals Michaeline Picaro tegen me zei over haar gemeenschap: ‘We zijn ons nog steeds aan het uitgraven uit de puinhopen van wat er vier eeuwen geleden is gebeurd.’

Als de eerste verovering van Manhattan een soort erfzonde is, dan is de tweede, in 1664, een betekenisvolle gebeurtenis die in de historische beschrijvingen gek genoeg wordt verwaarloosd, hoewel niet helemaal vergeten. Het is een episode uit de Amerikaanse geschiedenis waar iedereen van weet, maar die niemand echt kent. Dat er Nederlanders hebben gezeten en dat New York ooit Nieuw-Amsterdam heette, is op een of andere manier onderdeel geworden van het Amerikaanse collectieve bewustzijn. Maar terwijl we ruim zijn voorzien van geschiedenissen en mythen over de Pilgrim Fathers, de puriteinen en de kolonisten van Jamestown – om nog te zwijgen van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog – heeft bijna niemand enig idee wat die Nederlandse aanwezigheid inhield of enige kennis van de strijd om dit uiterst belangwekkende eiland; van de spelers, van wat er op het spel stond, en van wat dat voor de toekomst betekende. De uitkomst van deze worsteling had verreikende gevolgen (dat ik dit boek in het Engels schrijf, om maar iets

te noemen) en toch hebben we dit belangrijke deel van onze geschiedenis een erg slechte dienst bewezen door het te behandelen alsof de gebeurtenissen logisch en onvermijdelijk waren en daarom niet onze aandacht verdienden.

Volgens de meeste geschiedenisboeken was het een eenvoudig verhaal. Met hun hoofdstad Nieuw-Amsterdam hadden de Nederlanders op het puntje van het eiland Manhattan een wankele, onbeduidende basis in Noord-Amerika gevestigd. De Engelsen namen de stad in, gaven die een andere naam, zetten hun eigen systeem op, en daarmee begon de opkomst van New York.

In dit boek hanteer ik een andere benadering. Ik laat zien dat de Nederlandse aanwezigheid omvangrijk was en dat New York niet is ontstaan uit een vijandige overname waarbij de Engelsen zich naar binnen vochten en de Nederlanders zich gedwee terugtrokken. Het was een uitvinding. Honderden mensen aan beide zijden, met uiteenlopende nationaliteiten, geloofsovertuigingen en talen, hebben aan die uitvinding bijgedragen. Op duizenden kilometers afstand van hun moederland, met een grote kans op kanonvuur en bloedvergieten in het vooruitzicht, bedachten ze een opmerkelijke oplossing voor het probleem waar ze voor stonden. In feite zouden ze de bevelen van hun leiders in Europa negeren en de krachten bundelen, in plaats van strijd te leveren. Ze zouden iets volslagen nieuws creëren.

Als we ons New York als een kind voorstellen, dan kunnen we de twee Europese culturen die bij de geboorte aanwezig waren zien als de ouders, die allebei genetisch materiaal hebben bijgedragen aan de pasgeborene. Dat is extra opmerkelijk als je bedenkt dat Engeland en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden destijds in Europa rivaliserende mogendheden waren, die een reeks wrede oorlogen met elkaar voerden. Die rivaliteit werd nog eens versterkt door het feit dat ze in verschillende opbouwfasen zaten van hun imperiums, die de wereld hebben veranderd. In de eerste decennia van de zeventiende eeuw woedde er in Engeland nog een burgeroorlog, terwijl de Republiek een wereldomvattende onderneming opzette van een nauwelijks te bevatten omvang. Het land had een zwakke centrale overheid, maar die had banden met twee zeer machtige multinationals die voor het koloniseren en rijkdom vergaren zorgden.

In de loop van de zeventiende eeuw heeft de Verenigde Oost-Indische

Compagnie ruim een miljoen Europeanen verscheept en aan het werk gezet op haar Aziatische buitenposten – meer dan alle andere Europese compagnieën bij elkaar. Er voeren twaalfduizend mensen mee op haar Aziatische vloot; ze verschaftte niet alleen werk aan soldaten en zeelieden, maar ook aan hele legertjes handwerkslieden, tussenhandelaars, bestuurders, ambtenaren, vertalers, arbeiders en boekhouders. Ze was een zakelijke onderneming, maar haar militaire tactiek was genadeloos; haar soldaten vochten, martelden en maakten mensen tot slaaf. Je zou kunnen betogen dat de *voc* meer impact op de wereld heeft gehad dan enig ander bedrijf uit de geschiedenis. Ze ontketende een revolutie in de cartografie en de scheepsbouw, transformeerde hele culturen, berokkende de mensen die ze koloniseerde en tot slaaf maakte onvoorstelbaar veel leed en vervoerde planten, dieren en insecten over de hele aarde. Daarmee zette ze een cyclus van invasieve soorten in gang waar we nog steeds mee leven. Dat we haar activiteiten zo goed kunnen volgen, komt doordat ze ook als eerste een bedrijfsbureaucratie ontwikkelde; haar overgebleven archieven – verspreid over de hele wereld, weggestopt in kasten en archiefladen in al haar voormalige koloniën – beslaan zo'n vier kilometer.⁵ De enorme rijkdom die de *voc* voortbracht, werd naar het moederland verscheept en droeg bij aan de Nederlandse Gouden Eeuw.

Intussen kon de West-Indische Compagnie, die zich op de Atlantische regio richtte, de macht van haar zuster nooit evenaren, maar dankzij de Afrikaanse handel droeg ook zij een steentje bij aan de verandering van de wereld ten kwade. Na 'incidentele' pogingen in de jaren 1590 om mensen te kopen, ontwikkelde ze zich tot de transporteur van ruim een half miljoen mensen naar een leven in slavernij.⁶ Tegelijkertijd stichtte de *wic* in Noord-Amerika de kolonie Nieuw-Nederland en de stad Nieuw-Amsterdam, waarvan de bevolking, vaak tegen de wensen van het moederbedrijf in, een nieuwe, multi-etnische samenleving en een robuuste handelshaven begon te bouwen die later de begeerte van de Engelsen zou opwekken.

Met deze twee compagnieën hadden de Nederlanders tientallen jaren lang hun macht wereldwijd uitgebreid, en de Engelsen jaloers op en verbitterd jegens het landje aan de overkant van de Noordzee gemaakt, zozeer zelfs dat Nederlanders haten een nationale sport werd. Terwijl Engeland groeide en begon na te denken over een eigen wereldrijk, inclusief

kolonies in Noord-Amerika, werd duidelijk dat er met de Nederlanders moest worden afgerekend.

Wat zich in de zomer van 1664 op en rond het eiland Manhattan afspeelde, begon als een klassieke confrontatie van legermachten in een tijd waarin de Europese wereldrijken in opkomst waren. Wie erbij was, zou hebben verwacht dat die tot moord en ellende zou leiden, dat het een onafwendbare confrontatie was, die werd gevoed door wederzijdse animositeit, testosteron, historische krachten en bevelen uit de respectieve moederlanden.

De uitkomst – de manier waarop de partijen dit conflict afwikkelten – heeft de contouren van de Amerikaanse geschiedenis bepaald en werkt nog steeds door. Enerzijds heeft die ervoor gezorgd dat de Engelsen heer en meester werden over een groot deel van het continent en ze het proces van land van inheemse volkeren afpakken zouden voortzetten en versnellen. Eenmaal onder Engels bewind zou Manhattan een belangrijk stuk worden van een geografische puzzel – andere stukken waren Barbados, Jamaica, de kolonies in New England en havensteden aan de Afrikaanse westkust – die, eenmaal bij elkaar gebracht, het Britse wereldrijk zouden vormen. De inlijving van Nieuw-Nederland fixeerde de ‘oorspronkelijke’ dertien Engelse kolonies in wezen op hun plaats en zorgde ervoor dat de Amerikaanse geschiedenis en Amerikaanse waarden – ten goede of ten kwade – verbonden zouden zijn met het wereldomspannende machtsstreven van Engeland.

De uitkomst van de strijd om Manhattan was een Engelse stad, maar wel een die vitale, door de Nederlanders naar Noord-Amerika gebrachte elementen bevatte die de wereld hebben veranderd. Dat heeft geholpen om het begrip ‘pluralisme’ – en het centrale begrip dat een samenleving bestond uit een mix van verschillende soorten mensen – in te bedden in de stichting van New York en de collectieve identiteit van Amerika. Het zorgde er ook voor dat het land het kapitalisme, lang voordat het woord bestond, zou accepteren als een zowel roofzuchtige als bevrijdende kracht. En de bruisende, rommelige samenleving die dat opleverde, zou gedurende een groot deel van de Amerikaanse geschiedenis een compenserende invloed hebben op de strenge, zelfvoldane, theocratische puriteinse sekte die haar centrum in Boston had.

In deze en andere opzichten heeft deze episode uit de vroege Amerikaanse geschiedenis waaraan New York zijn naam te danken heeft niet

alleen het lot van de stad beïnvloed, maar dat van het hele land. Daarom is het extra opmerkelijk dat ze zo hardnekkig is genegeerd. Een van de redenen daarvoor is dat we tot voor kort niet beschikten over documentatie over de Nederlandse aanwezigheid, of beter gezegd dat we die negeerden. Dit boek leunt sterk op onlangs vertaald materiaal, dat ons meer inzicht biedt in deze gebeurtenis. Het bouwt voort op mijn boek *Nieuw-Amsterdam* uit 2004, hoewel dat was bedoeld als een op zichzelf staande publicatie. In dat eerdere boek vertelde ik het verhaal van de Nederlanders die een kolonie in Noord-Amerika stichtten. Ik beschreef uitvoerig hoe de Nederlanders het pluralisme, de vrijhandel en hun vorm van imperialisme ernaartoe brachten. Dat verhaal eindigde met de Engelse overname.

Dit boek zoomt in op het moment dat Manhattan van Nederlandse in Engelse handen overging en behandelt het als de wereldschokkende gebeurtenis die het was. Het idee om het te schrijven werd me langzaam duidelijker naarmate er meer boeken met Nederlands archiefmateriaal verschenen, kundig naar het Engels vertaald door Charles Gehring en Janny Venema van het New Netherland Research Center in de New York State Library and Archives, waarin uitvoerig is geboekstaafd wat er voor de spelers in 1664 op het spel stond.

Tijdens mijn onderzoek spookten er twee vragen door mijn hoofd. Ten eerste: waarom vinden mensen over de hele wereld New York zo fascinerend? Een heleboel mensen vinden dit zo'n beetje de geweldigste stad ter wereld. In de kern van de stad lijkt iets te zijn ingebed – een energie, een vruchtbaarheid, een zelfvertrouwen – wat geen andere stad helemaal kan evenaren. Dit verhaal biedt een gedeeltelijk antwoord op die vraag.

Ten tweede: wie zijn wij? Op dit moment hebben Amerikanen het gevoel dat hun land in crisis verkeert. Dat heeft te maken met ons gevoel van identiteit. Hoe verzoenen we de lelijke dingen uit ons verleden met waarden volgens welke we hopen te leven en historische prestaties waarop we trots willen zijn? De geboorte van New York omvat de wortels van het Amerikaanse pluralisme en kapitalisme, die de meesten van ons beschouwen als zaken van het hoogste belang. Ze houdt ook verband met de vernietiging van inheemse volkeren en het begin van de slavernij in Amerika. Ook dat zijn fundamentele erfenissen. Als het onmogelijk lijkt om die delen van onze geschiedenis met elkaar te

verzoenen, dan mikken we misschien te hoog. Misschien kunnen we gewoon beginnen door die stukken van ons verleden bloot te leggen, zoals archeologen artefacten opgraven, schoonborstelen en in het heldere daglicht bekijken.